

SLIKA – ZAJEDNIČKO MJESTO VJERE I UMJETNOSTI

Ivan Golub

I

Riječ spada među ključne termine i osnovne sadržaje Biblije i biblijske religije. Umjetnost riječi pak – s rasponom koji obuhvaća i umjetnost zvuka – ide u stožere umjetnosti. O riječi kao zajedničkom mjestu vjere i umjetnosti pisao sam drugdje.¹

Slika Božja, makar i ne dolazi često, ipak ide u red ključnih riječi i osnovnih sadržaja Biblije i biblijske religije. Slika – uzeta u svem razrastanju likovnoga – također je jedan od stožera umjetnosti. O slici kao zajedničkom mjestu vjere i umjetnosti govorim u ovom nabačaju.

II

Izraz „slika Božja” na Orijentu, posebno semitskom, znači da u onome što se naziva slikom Božjom – a to može biti slika ili kip naličan čovjeku ili životinji kao i bezlična gromada – prebiva božanstvo odnosno božanski fluid.² U tom je smislu upotrijebljena i riječ Biblije o stvaranju čovjeka: „Reče Bog: 'Načinimo čovjeka na svoju sliku, kao svoju sličnost.'” Čovjek je stvoren na Božju sliku odnosno Božjom slikom u tom smislu da je stvoren kao biće kojemu je Bog prisutan.³

Slici Božjoj nasuprot stoji kumir ili idol. Kumir ima sve što i slika Božja osim jednoga – prisutnosti božanstva, a traži se da se pred njim pada na koljena.

Za umjetničku sliku nije bitna naličnost. Kad bi naličnost tvorila bit slike, onda bi neinterpretirana fotografija, otisak ili odljevak bili umjetničke slike.

1 IVAN GOLUB, *Riječ zajedničko mjesto vjere i umjetnosti*, Bogoslovska smotra 47 (Zagreb 1977), br. 1, str. 81–85; IVAN GOLUB, *The Word – Biblical and Poetic*, Biblical Theology Bulletin. A Journal of Bible and Theology 7 (New York 1977), 168–171.

2 KARL HEINZ BERNHARDT, *Gott und Bild*, Theologische Arbeiten, Bd. II, Berlin 1956, str. 29.

3 IVAN GOLUB, *Čovjek slika božja (Post 1, 26)*, Nov pristup starom problemu, Bogoslovska smotra 41 (Zagreb 1971), 377–390; IVAN GOLUB, *Prisutni – Misterij Boga u Bibliji*, Zagreb 1969; IVAN GOLUB, *Duh Sveti u Crkvi*, Teološki radovi sv. III, Zagreb 1975, str. 50–57.

Novije slikarstvo, koje je potisnulo naličnost i otisnulo se u nefigurativnost, pokazuje kako je za sliku bitno nešto drugo. Nešto što se ne da definirati, ali što se opisno iskazuje riječima: „*Ima tu nešto!*”

Nasuprot umjetničkoj slici stoji kič.⁴ Kič ima sve attribute slike, no nema „ono nešto”, nema one „prisutnosti” (a pretendira na to da je ima) i traži se da se pred njim pokloni.

Umjetnička slika i kič odnose se kao slika Božja i idol. Slika Božja – a jedna je prema Bibliji: „čovjek”, uključujući i Bogočovjeka u kojem prebiva sva punina božanstva – sadrži Prisutnost. Kumir – bezbrojni su – ne sadrži Prisutnost a tvrdi da je sadrži i prisiljava na poklonstvo. I kao što čovjek često više voli idol nego sliku Božju, tako katkad više voli kič nego istinsku sliku.

III

Riječ i slika stožerni su termini Biblije i osnovni sadržaji biblijske religije. Sveukupna pak Biblija konvergira prema Mesiji koji se u Novom zavjetu pojavljuje u osobi Isusovoj. I njega, Isusa, Biblija naziva Riječju i Slikom Božjom, i to: Ivan ga zove Riječ, a Pavao Slika Božja.

Pavlovsku liniju nastavlja istočna, pravoslavna crkvena tradicija. Na pravoslavnom istoku slika – ikona ima još nešto od onoga semitskog značenja po kojem slika uključuje prisutnost božanskog fluida, odnosno samog božanstva. Nije slučaj da su se slikari ikona na Istoku spremali za slikanje dugim postom i molitvom, a sam čin slikanja obavljali kao obred.

Ivanovsku liniju, koja je dakako živjela i u pravoslavlju i u katolicizmu, oživljuju i kao dominantnu postavljaju evangeličke Crkve. Kod njih prvenstvo ima riječ, propovijedana, čitana, slušana. Nije čudo da su upravo tu nikla visoka glazbena ostvarenja.

I ivanovsku liniju Riječi i pavlovsku liniju Slike njegovala je, ikao ne uvijek podjednako, u teologiji i katolička Crkva. U umjetnosti pak, uvijek oprezna, nekad čak i preoprezna katolička Crkva promicala je, sad više sad manje i likovne umjetnosti i umjetnosti riječi i zvuka.

SUMMARIUM

Differentia principalis imaginem inter et pseudoimagine in eo est, quod imago in sensu biblico quaedam Praesentiam Dei, in sensu vero artistico quaedam Praesentiam ineffabilem repraesentat; pseudoimago vero seu idolum in Sacris Scripturis absentiam Dei significat; pseudoimago seu „kitsch” in Artibus absentiam Praesentiae ineffabilis significat.

4 IVAN GOLUB, *Teoloska relevantnost kica*, Crkva u svijetu 11 (Split 1976), br. 4, str. 381.